

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Spotkanie jako element konstytutywny dialogu. Dzień Judaizmu w Katowicach 17 stycznia 2005 r.

Author: Andrzej Nowicki

Citation style: Nowicki Andrzej. (2008). Spotkanie jako element konstytutywny dialogu. Dzień Judaizmu w Katowicach 17 stycznia 2005 r. W: G. Ignatowski (red.), "Dialog chrześcijańsko-żydowski w Polsce" (S. 90-96). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

ANDRZEJ NOWICKI

Spotkanie jako element konstytutywny dialogu Dzień Judaizmu w Katowicach 17 stycznia 2005 r.

Refleksja wprowadzająca

Dialog, pojęty jako autentyczna wymiana poglądów między ludźmi, nigdy nie był równie żywotny, równie niezbędny we wszystkich dziedzinach jak dzisiaj. Jego potrzeba wynika głównie ze specyfiki współczesnego społeczeństwa, które charakteryzuje się znaczną różnorodnością. Zróżnicowanie to pojawia się między innymi w istnieniu różnych kultur i religii oraz wielorakich systemów hierarchii i wartości, które traktuje się obecnie nie tylko jako fakt, lecz także jako wartość. Owa wielość i różnorodność stwarza bowiem wciąż nowe możliwości spotkania z innymi kulturami i religiami¹. Odbywa się to dzięki środkom masowego przekazu, a także dzięki codziennemu obcowaniu z ludźmi inaczej wierzącymi. Wszystko to sprawia, że zdrażając ku sobie, z tak często różnych kultur i religii, odczuwamy coraz większe pragnienie, aby zacząć się nawzajem poznawać jako niezależne źródła rozumienia.

¹ Wyjątkowe spotkanie możliwości człowieka i mocy Bożych, w nadziei harmonijnego współdziałania ku owocności życia, znajduje swoje spełnienie w postawie dialogu. Jest on dla Kościoła i wszystkich jego członków środkiem i sposobem wypełniania zadań w dzisiejszym świecie. Por. Paweł VI: *Ecclesiam suam*, 58—113; KDK 92; DM 11—12; DWCH 8; M. Kiecel: *Europa w dialogu: religie i kultura między wschodem a zachodem*. „Communio”. Wydanie polskie 1990, nr 6, s. 68.

Z powyższych rozważań wynika, że właściwe pojęcie i zrozumienie istoty dialogu wiąże się z jednoznacznym wskazaniem na element warunkujący możliwość jego zaistnienia, jakim jest spotkanie religii. Dokonuje się ono nie tyle w systemach czy świadectwach historycznych, ile poprzez spotkanie ludzi o różnej konfesji religijnej. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na pewne fundamentalne założenia będące praktycznym urzeczywistnieniem tego postulat.

Jednym z tych założeń jest zdolność przyjęcia Drugiego w jego inności. Zdolność ta wyraża się najpełniej w przekonaniu obydwóch podmiotów o prawdziwości swojej wiary bez względu na wszystkie sprzeczności, jakie zachodzą pomiędzy religiami, które reprezentują.

Spotkanie ludzi o różnej orientacji religijnej powinna także cechować jedynie dążność do wzajemnego poznania się, wolną jednak od pokusy wpisania Drugiego we własną duchową perspektywę. Wyrazem tej dążności jest sytuacja etycznego związania z Drugim, którego istota wyraża się poprzez szacunek dla Drugiego, jawiącego się jako podmiot niedający się sprowadzić do jakiegokolwiek posiadania, dominacji czy też obiektywizacji.

Właściwa recepcja sytuacji etycznego związania z Drugim domaga się uwzględnienia kolejnego istotnego kryterium spotkania, jakim jest szacunek dla podmiotowości religijnej. Mając na uwadze tę zasadność, warto zwrócić uwagę na pewną zależność, zgodnie z którą ten, kto zapomina, że sam jest podmiotem, naraża się na niebezpieczeństwo niedostrzegania swego rozmówcy jako podmiotu².

Ogólnopolski Dzień Judaizmu

Niezwykle czytelnym modelem szczegółowym, mogącym wzbogacić refleksję nad pojęciem dialogu, odniesionym do dwóch społeczności religijnych, jest z pewnością spotkanie chrześcijan i Żydów. Każde bowiem obecne spotkanie przedstawicieli tychże religii stanowi w swej najgłębszej istocie niejako pochodną długiej historii wzajemnych oddziaływań angażujących znaczne i ważne obszary świata chrześcijańskiego i żydowskiego, dzielących przez wieki wspólny los. W związku z tym nie brak nam dzisiaj solidnych fundamentów wspólnych pojęć, perspektyw czy zainteresowań umożliwiających rozmowę. Ta zaś z kolei jest potrzebna,

² H. Waldenfels: *Begegnung der Religionen*. Theologische Versuche I. Bonn 1990, s. 26 nn.

aby umieć także wskazać na trudności, które tworzą trwałe napięcie między tymi dwiema społecznościami. A wszystko po to, aby wzajemne poznanie poszerzało się na większy krąg osób i pogłębiało swoją treść³.

Mając na uwadze powyższą zasadność, warto zwrócić uwagę na jedną z istotnych form spotkania chrześcijan i Żydów, jaką jest organizowany corocznie od 1998 r. Ogólnopolski Dzień Judaizmu. Ta jedna z najistotniejszych inicjatyw Konferencji Episkopatu Polski w dziele dialogu katolicko-żydowskiego stanowi odpowiedź na apel papieża Jana Pawła II, aby przed rozpoczęciem Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan jeden dzień poświęcić na modlitwę w intencji dialogu między chrześcijanami i Żydami. Wprowadzenie tych uroczystości jest zjawiskiem nowym i na przestrzeni wieków — bezprecedensowym. Celem tej praktyki nie jest jednak dążenie do zniesienia różnic, do judaizowania chrześcijaństwa ani do ukrytej chrystianizacji judaizmu. Pragnieniem organizatorów tychże spotkań jest przede wszystkim kształtowanie atmosfery dialogu, poszanowania i zrozumienia, wzajemnego ubogacania się, które ma owocować także w życiu społecznym, między innymi wyzbyciem się wrogich uprzedzeń i nieufności.

Dlaczego Katowice?

Co roku centralne uroczystości Dnia Judaizmu odbywają się w innym mieście będącym stolicą diecezji. W 2005 r. — po Warszawie, Krakowie, Włocławku, Łodzi, Lublinie, Białymstoku i Wrocławiu — główne obchody VIII Dnia Judaizmu zaplanowano w Katowicach. Jak się wydaje, dwa zasadnicze powody zadecydowały o wyborze tego miejsca. Po pierwsze, chociaż stolica Górnego Śląska nie należy do miejsc historycznych, to jednak synagoga była obecna w tym mieście od samego początku. Nie można zapominać, że miasto to powstało wokół trzech świątyń: katolic-

³ Jeżeli przez spotkanie religii rozumiemy spotkanie ludzi o różnej orientacji religijnej, to jego podstawą może być tylko to, co ich łączy. W ten sposób spotkanie to można określić jako promocję wzajemnego zrozumienia i harmonii. Jako dialog życia, w którym ludzie zgromadzeni razem promują to, co cokolwiek prowadzi do jedności, miłości, sprawiedliwości i pokoju, a także jako dialog modlitwy i religijnego doświadczenia, wymiany bogactwa duchowych tradycji. O tej łączności mówił Jan Paweł II: „[...] wraz z innymi religiami świata dzielimy wspólne poszanowanie i posłuszeństwo sumieniu, które wszystkich nas uczy szukania prawdy, miłości i służenia jednostkom”. Zob. Jan Paweł II: *Przemówienie na Światowy Dzień Modlitwy o Pokój*. „L'Osservatore Romano”. Wydanie polskie 1986, nr 10, s. 16.

kiej, ewangelickiej i żydowskiej. Na początku wojny ta ostatnia zniknęła z pejzażu chyba bezpowrotnie, choć wraz z nią wcale nie odszedł świat, którego była symbolem. Poza tym istotnym faktem historycznym jest jeszcze inny powód. Organizatorzy VIII Dnia Judaizmu, wybierając na miejsce obchodów Katowice, zwrócili także uwagę na znaczenie śląskiego kontekstu kulturowego, który wolny jest od konfliktów na tle religijnym, rasowym czy narodowym⁴.

Przebieg obchodów VIII Ogólnopolskiego Dnia Judaizmu w Katowicach

Główne uroczystości VIII Ogólnopolskiego Dnia Judaizmu, obchodzonego pod hasłem: „Zgłębiając tajemnicę Kościoła — jesteśmy dziećmi Abrahama”, rozpoczęto modlitwą za zmarłych na cmentarzu przy ul. Sienkiewicza oraz na placu Synagogi przy ul. Mickiewicza — w miejscu, w którym stała niegdyś katowicka bóżnica.

Następnie przedstawiciele wspólnot żydowskich i chrześcijańskich przybyli do kościoła pod wezwaniem świętych Apostołów Piotra i Pawła, aby uczestniczyć w spotkaniu dyskusyjnym na temat wybranych fragmentów Tory. Spotkanie to prowadził biskup Gerard Bernacki.

W dalszej części obchodów uczestnicy Dnia Judaizmu udali się do klasztoru Ojców Franciszkanów w Panewnikach, aby spotkać się ze wspólnotą zakonną. W ramach tego spotkania zaproszeni goście zwiedzili także klasztor oraz uczestniczyli w spektaklu przygotowanym przez franciszkański teatr „Menora”.

Ważnym momentem katowickich uroczystości była katolicko-żydowska dyskusja panelowa na temat „Tajemnica Kościoła a tajemnica Izraela”, która odbyła się w auli Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego z udziałem naczelnego rabina Polski Michaela Schudricha, przewodniczącego Komisji Episkopatu ds. Dialogu Religijnego arcybiskupa Stanisława Gądeckiego, współprzewodniczących Polskiej Rady Chryścjan i Żydów: ks. prof. Michała Czajkowskiego i prof. Stanisława Krajewskiego. Podczas dyskusji zwrócono między innymi uwagę na znaczne przeobrażenie relacji chrześcijańsko-żydowskich w XX wieku, a zwłaszcza po drugiej wojnie światowej. Za fundament tych przemian uznano nie tylko rozwój teologii i nauk biblijnych, lecz także gwałtowne procesy społeczne

⁴ M. Ł u c z a k: *W cieniu trzech świętyń*. „Biuletyn Katolickiej Agencji Informacyjnej” 2005, nr 2, s. 1.

prowadzące do rozpadu tradycyjnego społeczeństwa oraz laicyzacji życia, co sprawia, że ludzie wierzący próbują poszukiwać dróg dialogu, by sprostać wyzwaniom współczesności. Trafnym podsumowaniem tej refleksji były słowa ks. prof. Michała Czajkowskiego, który powołując się na *Katechizm Kościoła katolickiego*, wskazał na źródło dialogowego współistnienia chrześcijan i Żydów. Stwierdził on mianowicie, że nie ma dwóch Ludów Bożych: Kościoła i Izraela, ale jest jeden Lud Boży, do którego należą i chrześcijanie, i Żydzi wszystkich czasów. W ten sposób religia żydowska należy do wnętrza chrześcijaństwa.

Uwieńczeniem centralnych obchodów VIII Dnia Judaizmu w Katowicach była wspólna modlitwa wieczorna w intencji wzajemnego zrozumienia i pojednania chrześcijan i Żydów. W modlitwie tej, która odbyła się w gmachu Teatru Śląskiego, uczestniczyli rabini i biskupi oraz liczni przedstawiciele wspólnot chrześcijańskich i żydowskich. Po jej zakończeniu zaproszeni goście obejrzeni spektakl „Sen Nabuchodonozora”, według Księgi Daniela, w wykonaniu Teatru Locus.

Pomosty między religiami

Do tradycji corocznie organizowanych ogólnopolskich obchodów Dnia Judaizmu należy, że centralną uroczystość poprzedza zawsze wiele innych spotkań o charakterze religijno-kulturalnym. Tak było również w Katowicach.

W tym miejscu trzeba wspomnieć o spotkaniach modlitewnych. Chrześcijanie i Żydzi wspólnie modlili się przy tablicy pamiątkowej poświęconej Henrykowi Sławikowi, który uratował wiele tysięcy Żydów podczas drugiej wojny światowej, oraz na miejscu dawnej synagogi katowickiej – tu pamiętano w sposób szczególny o zmarłych i pomordowanych Żydach z Katowic. Rabin Michael Schudrich przewodniczył nabożeństwom Kabalat Szabat i Szachrit (poranne nabożeństwo szabatowe), w których uczestniczyli zaproszeni chrześcijanie. W kościele Ewangelicko-Augsburskim odbyło się nabożeństwo niedzielne z modlitwą ekumeniczną, któremu przewodniczył biskup Tadeusz Szurman. W intencji jedności chrześcijan i Żydów (Starszych Braci w wierze) uroczystą mszę świętą celebrowali również arcybiskup Damian Zimoń, metropolita górnośląski oraz arcybiskup Stanisław Gądecki, przewodniczący Rady Episkopatu Polski ds. Dialogu Religijnego.

Inną formę przygotowań do obchodów Dnia Judaizmu stanowiły liczne spotkania zmierzające do wzajemnego zbliżenia kultur: chrześcijań-

skiej i żydowskiej. Towarzyszyły im wystawy malarstwa i grafiki, takie jak: wystawa prac ośmiu artystów plastyków z Katowic pt. „Sztuka łączy” oraz „Klimaty żydowskie” Laitnera. Zorganizowano koncerty muzyki żydowskiej: koncert kwintetu smyczkowego Filharmonii Śląskiej: „Muzyka żydowska klasycznie” (Filharmonia Śląska) i „Koncert piosenki żydowskiej” (Sala Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Katowicach). Na spotkanie autorskie zaproszono pisarkę izraelską Miriam Akawią z Tel-Awihu, pochodzącą z Krakowa. W katowickim Pałacu Młodzieży odbyły się warsztaty tańca żydowskiego i izraelskiego, prowadzone przez Michaiła Zubkova, Monikę Ruskowską i Marzenę Dudziuk. Można było zobaczyć filmy poświęcone kulturze i życiu polskich Żydów („Dybuk” z roku 1937 wg Szymona Arskiego; „Długa noc” z 1967 r. w reżyserii Janusza Nasfetera).

Każde z tych spotkań stanowiło swego rodzaju pomost między religiami. To przekonanie wynika z faktu, że dialog międzyreligijny jest zawsze także dialogiem międzykulturowym. Tam więc, gdzie wspólnie uobecnia się wspomnienia, tam też teologia chrześcijańska, opierając się na świadomości wspólnego zakorzenienia, może być uprawiana jako dialog z tymi, którzy przeżyli. Świadomość tej prawdy wydaje się w sposób jednoznaczny określać charakter spotkania chrześcijaństwa z judaizmem.

Dwie ważne rocznice

Na koniec naszych rozważań warto także zwrócić uwagę na fakt, że VIII Ogólnopolski Dzień Judaizmu w Katowicach przypadł w roku obchodów dwóch ważnych rocznic. Pierwsza z nich to 60. rocznica wyzwolenia obozu oświęcimskiego. Druga związana jest z 40. rocznicą powstania soborowej deklaracji o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*. Te dwa wydarzenia są ze sobą mocno związane. Dla Żydów widmo Holokaustu, będące do dziś przeszłością żywą, budzącą emocje, nakłada się na głęboko zakorzenioną w ich świadomości ogólną niepewność losu w świecie chrześcijańskim. Dlatego ten dokument Soboru, nawiązujący do trudnej przeszłości wzajemnych stosunków, potępiający antysemityzm i dyskryminację oraz wskazujący na konieczność postawy szacunku i otwartości wobec Żydów, cieszy się tak wielkim uznaniem ze strony społeczności żydowskiej.

Jako jedno ze wspólnych zadań i celów zawartych w tej deklaracji podkreślona jest modlitwa oraz praca na rzecz pokoju i sprawiedliwości spo-

łecznej. Można więc powiedzieć, że praktycznemu urzeczywistnieniu tych słów służą także ogólnopolskie spotkania związane z obchodami Dnia Judaizmu. Spotkania te są w opinii ks. Adama Bonieckiego, naczelnego redaktora „Tygodnika Powszechnego”, wstępem do głębszego dialogu. Albowiem „przemiany w świadomości różnią się jednak od rozlewania coca-coli do butelek, to jest długi proces. Jest tu między innymi zderzenie pamięci z historią pamięci, która tworzyła pewne mity — pielęgnowane, ukochane. I w tej chwili pod naciskiem historii dokonuje się bolesna operacja ich weryfikacji”⁵.

⁵ A. Boniecki: *Dni Judaizmu w Katowicach*. „Tygodnik Powszechny” 2005, nr 3, s. 1.